

MESLEK LİSELERİNDE PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK HİZMETLERİNDEN BEKLENTİLER

Seher BALCI*

Giriş

Toplumlar sürekli olarak hızla gelişmekte ve değişmektedir. Eski toplumlarda bireyin neyi yapacağı neyi yapamayacağı açık bir şekilde belli iken, çağımızda bu şaşkıncak kadar karmaşık bir hale gelmiş, hele erginlik çağı üzüntülerin ve uyumsuzlukların kaynağı olmuştur. Böyle bir sosyal ortadanda bireyin kısa zamanda gerekli uyumları sağlaması ve daha yetirli hale gelebilmesi için yardıma ihtiyaçları olduğu rahatlıkla ifade edilebilir.

Çağımızdaki teknolojik gelişme, endüstrileşme, kentleşme, aile yapısı ve kavramındaki değişmelerin yanında politik ve iş hayatında meydana gelen gelişmelerle birlikte yeni mesleklerin ortaya çıkması... gibi olgular bireylerin etkili ve verimli bir şekilde yaşamasını sağlamada, onlardan yeni bilgi, beceri ve kompleks uyum ustalıkları istemektedir. Birey, kişisel yaşayış ve sosyal ilişkilerde gereken bu ustalıkları ve uyumları süratle geliştirmek ve kullanmak zorundadır.1

Gençleri hayata en iyi şekilde hazırlayabilmek için okullarda rehberlik hizmetlerine yer verilmesi bugün vazgeçilmez bir zorunluluk olarak görülmektedir. Genç kuşağı hayata hazırlamakla görevli olan okullarımızda ötedenberi sürdürülmekte olan öğretim çalışmalarının yalnız başına gençleri etkili ve mutlu kişiler olarak yetiştirmekte artık yetersiz kaldığı daha iyi anlaşılmaktadır. Bugüne kadar okullarımızda üzerine en çok durulan öğretim olmuştur. Gençlerin duygusal ihtiyaçlarını karşılayacak, sosyal ilişkilerini geliştirecek etkenlere çok az yer verilmiştir.(2)

Eğitmeden beklentiler bu kadar geniş alana yayıldığı ve önemli olduğu halde, eğitim uygulamalarında yalnız"öğretimin" tek ve temel etkinlik olduğu kabul edilip, vurgulandığını görmekteyiz. Bireylerin

(*) Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Psikolojik Danışma ve Rehberlik Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi.

(1) Hasan Tan. Psikolojik Yardım İlişkileri: Danışma ve Psikoterapi. (İstanbul: M.E. Basımevi, 1986) s.3.

(2) Feriha Baymur. Rehberlik. (Ankara: M.E.B. PAKD. Yayınları, Yayın No:75/2 Sayı:1, 1975). s.1.

tüm yeteneklerini en üst düzeyde geliştirmeyi amaçlayan eğitimin yalnız "öğretim" ile yapabilecekleri veya yapabildikleri sınırlıdır. Eğitimde "öğretimin" yanı sıra diğer bazı etkinliklere de yer verilmesi artık kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.(3) İşte bu etkinliklerin başında Kişilik Hizmetlerinin merkezini oluşturan Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri yer almaktadır.

"Psikolojik Danışma" hergeçen gün biraz daha önem kazanan hizmetler cümlesindedir. Bilgi patlaması biçiminde ilerleyen bilim ve teknolojiye bağlı olarak gelişip endüstrileştikçe karmaşıklaşan toplumlar aynı zamanda artan problemler yığını olmaktadır. Bu yüzden çağdaş toplumun üyesi olan insanlar "Kendini arayan insanlar" durumuna düşmüşlerdir. "Kendini arayan insanlar" kendisindeki edem kaynaklarını araştıran ve onları kullanmada ne derece yeterli olduğunu soruşturan bir problem ortamının merkezindedir.(4)

Bireyin kendi hayatını planlaması, önüne çıkan çeşitli yollardan birini seçmesi, kendisi ile ilgili kişisel işlerinde kendi kendini yönlendirmesi, kısaca kendini gerçekleştirme, demokratik düzenin ve özgürlük içinde yaşamının temelini oluşturduğundan bireye bu imkanların verilmesi gerekmektedir.

Psikolojik danışma ve rehberlik yardımının amacı olan "kendini gerçekleştirme" kavramı son yıllarda rehberlik alanında benimsenmiş kavramlardan biridir. (5)

Ruh sağlığının en önemli ölçütü kişinin kendini gerçekleştirmesidir.(6) Kendini gerçekleştirme, hayat boyunca devam eden bir süreç olduğundan, kendini gerçekleştirme yönünden bireyin belli bir düzeye sahip olabileceği gibi, bireysel farklılıklar da bulunabilir.(7)

Bütün bunlardan hareketle Psikolojik Danışma ve Rehberlik programları öğretimin her kademesinde öğrencilerin kişisel ve mesleki tecrübelerinin anlamını kendi kişilikleriyle bütünleştirebilmelerine

(3) S. Çetin Özoglu. "Orta Öğretim Düzeyindeki Okullarımızda Rehberlik Hizmetlerinin Gereksinimlerine İlişkin Görüşler ve Bazı Öneriler". (Ankara: Eğitim ve Bilim Dergisi Cilt 2 Sayı :10, 1977) s.5.

(4) M. Adem Solak. "Psikolojik Danışma Mesleğinin Yasal ve Vektörel Sorunları". (İstanbul: Milli Eğitim Dergisi. Sayı: 21-22, 1974) s.17.

(5) Muharrem Kepçeoğlu. Psikolojik Danışma ve Rehberlik. (Ankara: Kadioğlu Matbaası. 1988) s.11.

(6) Yıldız Kuzgun. Mesleki Rehberlik. (Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, 1982) s.1.

(7) ————— Rehberlik Dersi Notu (Teksir). (Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi, EFAM. 1987) s.122.

ve kararlarının kilit noktalarında onlara yardımcı olacak şekilde düzenlenmelidir.(8) Meslek seçimide bu kararlardan birisidir. Çünkü; meslek insan hayatının üçte birini kapsayan bir etkinliktir. Seçilen bir mesleğin zamanla kişinin karakterini etkilediği bilindiğinden, mesleğin insan hayatındaki önemi vurgulanmaktadır. İnsanın özbenliğine, karakterine uymayan bir mesleğe yönelmesi bireyin tabii gelişimini de olumsuz yönde etkileyeceği aşıkardır.

Bunlar Milli Eğitimimizin amaçları arasında yer almakta, öğrencilerin yakından tanınmaları, kişisel, sosyal ve akademik problemlerine nüfus edilmesi ve bu problemleri çözmelerinde kendilerine yardımcı olunması, daha üst öğrenim alanlarını isabetle seçmelerine ve bir mesleğe yönelmelerinde rehberlik edilmesi, okullarımız ve okullarımızda görevli yönetici, öğretmen ve rehber öğretmenlere görev olarak verilmektedir.

Çağdaş ve demokratik tüm eğitim uygulamalarında olduğu gibi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik hizmetlerinin Türk Milli Eğitimi içinde ve onun ayrılmaz ve tamamlayıcı bir yanı olarak yerini alması gerekmektedir. Bu açıdan bu hizmetlerden beklentilerin belirlenmesi, konuya açıklık getirmesi bakımından bu araştırma yapılmıştır. Bu araştırmanın sonuçları gelecekte Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinden Beklentiler konusunda araştırma yapacaklara, uzman, öğretmen ve konuyla ilgili diğer kişilere ışık tutarak katkıda bulunması amaçlanmıştır.

Problem

Bu çalışmada; Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Ankara'da rehberlik servisi bulunan Kız Meslek Lisesi ve Endüstri Meslek Liselerinde görev yapan öğretmen, rehber öğretmen, yöneticiler ile öğrenim gören öğrencilerin "Psikolojik Danışman ve Rehberlik Hizmetlerinden Beklentileri (PDRHB)"; cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, bitirilen okul, asıl branş, meslekteki tecrübe, hizmet-öncesi ve hizmet-içi eğitim görüp görmeme gibi değişkenlerin PDRHB etkisi olup olmadığı araştırılmıştır.

Alt Problemler

Bu çalışmada daha ayrıntılı olarak aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

(8) Cevat Alkan. "Bir Gelişim Süreci Olarak Mesleki ve Teknik Eğitim" (Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 5, 1972.) s.218.

1. Öğrencilerin; PDR Hizmetlerinden beklentilerden yaş, cinsiyet ve sınıf düzeyi arasında manidar farklılık var mıdır ?

2. Öğretmenlerin, rehber öğretmenlerin ve yöneticilerin, PDR Hizmetlerinden Beklentilerinde; cinsiyet, yaş, bitirilen okul, asıl branş, mesleki tecrübe, hizmet-öncesi ve hizmet-içi eğitim görüp görmeme yönünden manidar bir farklılık var mıdır?

3. Öğrencilerin, öğretmenlerin, rehber öğretmenlerin ve yöneticilerin; PDR Hizmetlerinden beklentileri arasında manidar bir farklılık var mıdır?

Yöntem

Bu araştırma, genel nitelikleri itibariyle bir alan araştırmasıdır.

Araştırmanın evrenini 1988-1989 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Ankara ilinde rehberlik uygulaması sürdürülen KML ve EML de görevli öğretmen, rehber öğretmen ve yöneticiler ile öğrenim gören öğrencilerdir. Örnekleme ise, bu okullardan basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen 240 öğrenci ile 103 öğretmen, 35 yönetici ve 11 rehber öğretmenden oluşmuştur.

Veri Toplam Araçları

"Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinden Beklentiler Envanteri (PDRHBE)"(9) 57 maddeden meydana gelmiş olup, beklentileri değerlendirmek için 5'li derecelendirme ölçeği kullanılmıştır.

"Kişisel Bilgi Anketi" ise; öğrencinin yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, öğretmen, rehber öğretmen ve yöneticilerin ise, cinsiyet, yaş, bitirilen okul, asıl branş, mesleki tecrübe, hizmet-öncesi ve hizmet-içi eğitim görüp görmeme gibi bağımsız değişkenlerle ilgili sorular sorulmuştur.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırmada elde edilen verilere uygulanan istatistiksel analizlerin sonuçlarından elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Elde edilen bulgular alt problemlerde verilen sıra ile sunulmuş olup her alt problem için gerekli sayısal bilgileri X^2 (Chis Quare) Kay Kare testi tekniği kullanılarak test edilmiştir. Tablolar fazla yer kaplayacağı için sadece bir tanesi verilip diğerlerinin açıklanması uygun görülmüştür.

(9) İ. Ethem Özdemir. "Bazı Değişkenlerin Liselerdeki Öğrenci, Öğretmen, Danışman ve Yöneticilerin Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinden Beklentilerine Etkisi" Konulu Doktora Tezi Çalışması. (Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.)

1- Sınıf seviyesi ilerledikçe öğrencilerin gelecek ile ilgili kaygıları artacağından bu hizmetlerden beklentilerin de artması düşüncesiyle yapılan karşılaştırmada; sınıf seviyesi yüksek olan öğrencilerin, sınıf seviyesi düşük olanlardan; yaşı büyük olanların yaşı küçük olanlardan Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinden beklentileri farklı olduğu bulunmuştur. Oysa; kız ve erkek öğrencilerin PDR hizmetlerinden beklentileri arasında manidar düzeyde farklılık bulunmamıştır.

Duman (1985)'in yapmış olduğu araştırma, lise öğrencilerinin farklı sınıflarda danışmanlardan görev beklentileri arasında önemli fark bulunmamıştır.

2- Bayan öğretmenlerin, erkek öğretmenlerden; yaşı büyük olanların yaşı küçük olanlardan; mesleki tecrübesi çok olanların, mesleki tecrübesi az olanlardan; eğitim formasyonu veren okulları bitirenlerin, diğer okul mezunlarından; hizmet öncesi ve hizmetiçi eğitimlerde rehberlik dersi okuyan öğretmenlerin okumayanlardan PDR Hizmetlerinden beklentileri arasında önemli düzeyde farklılık göstermektedir. Kültür dersi öğretmenlerin, meslek dersi öğretmenlerinden PDR Hizmetlerinden beklentileri arasında manidar farklılık bulunmamıştır.

Kepçeoğlu (1975)'un yapmış olduğu araştırmada, rehberlik anlayışı ile cinseyet arasında bayanların lehine farklılık bulunduğu, hizmet arttıkça ya da yaş düzeyi arttıkça PDR Hizmetlerinde de anlayışın artabileceği, eğitim formasyonu veren okulu bitiren öğretmenlerin PDR Hizmetlerinden beklentilerin diğer okul mezunu öğretmenlerden farklı olduğu bulunmuştur. Bu da araştırmacının bu hipotezini desteklemektedir.

Ayrıca, Kepçeoğlu (1975)'un araştırmasında, meslek dersi ve felsefe grubu öğretmenlerin beklentilerini diğer okul mezunu öğretmenlerden fazla olduğu bulunmuş iken, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerinde rehberlik dersi görüp görmemelerine göre rehberlik anlayışında manidar farklılık bulunmamıştır. Bu sonuç, bu araştırmacının bulgularını desteklemektedir.

3- Bayan rehber öğretmenlerin, erkek rehber öğretmenlerden; meslek tecrübesi çok olanların, az olanlardan; felsefe grubu rehber öğretmenlerin, diğer branşlardaki rehber öğretmenlerden PDR Hizmetlerinden beklentileri arasında manidar düzeyde farklılık bulunmuştur. Oysa; yaşı büyük olanların, yaşı küçük olanlardan; fakülte mezunu rehber öğretmenlerin diğer okulları bitirenlerden, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerinde rehberlik dersi alan rehber öğretmenlerin almayanlardan PDR hizmetlerinden beklentilerinde

manidar farklılık bulunmamıştır. Bayan rehber öğretmenlerin beklentilerinin fazla olması, bu öğretmenlerin aynı zamanda bir anne olmaları, gençlerin problemleri ile daha çok ilgilenebilecekleri bu artışın olmasında bir etken olabilir.

Fakat, Kepçeoğlu (1975) 'un araştırmasında rehberlik uzmanlarının anlayışında kadınlar lehine manidar fark bulunmamıştır.

4- Mesleki tecrübesi çok olan yöneticilerin, az olanlardan; branşı meslek dersi olan yöneticilerin, kültür dersi öğretmeni olan yöneticilerden; hizmet öncesi eğitimlerinde rehberlik dersi okuyan yöneticilerin, okumayanlardan PDR Hizmetlerinden beklentileri arasında manidar fark bulunmuştur. Oysa; bayan yöneticilerin erkek yöneticilerden; yaşı büyük olan yöneticilerin, küçük olanlardan, fakülte mezunu yöneticilerin, diğer okul mezunlarından hizmetçi eğitimlerinde rehberlik dersi alan yöneticilerin almayanlardan PDR Hizmetlerinden beklentilerinden manidar fark bulunmamıştır. Kepçeoğlu'da aynı sonuca ulaşılmışken hizmet öncesi eğitimlerinde rehberlik kursuna katılıp katılmamalarına göre, müdürlerin rehberlik anlayışında manidar fark bulunmamıştır. Bu sonuç ise araştırmamızın sonuçlarına ters düşmektedir. Ama, yöneticilerin kurslara katılmaları onların bu konudaki bilgi görüş ve anlayışlarını değiştireceğinden PDR Hizmetlerinden beklentilerinin artmasında bir etken olabilir.

5- Öğrencilerin, Öğretmenlerin rehber öğretmenlerin ve yöneticilerin PDR Hizmetlerinden beklentileri arasında manidar farklılık olduğu bulunmuştur. Bunu aşağıdaki tabloda daha açık olarak görebiliriz:

ÖRNEKLEME GİREN ÖĞRENCİLERİN, ÖĞRETMENLERİN, REHBER ÖĞRETMENLERİN VE YÖNETİCİLERİN İŞARETLEDİKLERİ BEKLENTİLERİNİN TOPLAM KATILMA DERECELERİ VE YÜZDE ORANLARININ KATILMA DERECELERİNE GÖRE DAĞILIMI

Katılma Derecesi	Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Öğrenciler	11079	81	1598	12	1003	7	13680	64
Öğretmenler	4733	92	262	5	135	3	5130	3
Rehber Öğretmenler	594	94	11	2	22	4	627	7
Yöneticiler	1866	94	86	4	43	2	1995	7
TOPLAM	18272	85	1957	9	1203	6	21432	100

N=376 SD=6 $X^2=558.62$ $\alpha = 0.01$ P<0.01

"KML VE EML 'de öğrenim gören öğrenciler ile görev yapan öğretmen, rehber öğretmen ve yöneticilerin PDR hizmetlerinden beklentilerin arasında fark vardır "hipotezi 0,01 manidarlık düzeyinde katılma dereceleri ile Envantere katılanlar arasındaki ilişkinin anlamı olduğu görülmektedir.

Amerika'da yapılan çalışmaların büyük bir kısmı okullarda müdür, öğretmen ve uzmanların rehberlikle ilgili görev algı ve beklentileri üzerinde yapılmıştır. Bunlar arasında Hitchcock (1953), Schmit (1962), Sweeney (1966), Hart ve Prince (1970), Carmical ve Calvin (1970) ve Maser (1971)'in çalışmaları önemli bir yer tutmaktadır. Okul rehber uzmanların görevleri üzerinde Amerika'da yapılan çalışmalardan çıkan genel sonuçlar okullarda, müdür, öğretmen, uzman, öğrenci ve velilerin rehberlikle ilgili görev algı ve beklentilerinde benzerliklerin bulunduğu; farklılığın daha çok psikolojik danışma dışında kalan görevlerde ve özellikle uzmanların işi sayılması gerekli olan olumsuz görevlerde toplandığını göstermektedir. Öte yandan, görev algı ve beklentilerinde görülen uygunsuzluk ve yetersizliklerin giderilmesinde öncelikle hizmet-öncesi ve hizmet -içi eğitim önlemlerin önerildiği dikkati çekmektedir. (Akt. Kepçeoğlu, 1979).

Sonuç olarak; bu araştırmanın bulgularına göre, PDR uygulaması yapılan KML ve EML'deki öğrenci, öğretmen, rehber öğretmen ve yöneticilerin PDR Hizmetlerinden beklentilerinin farklı olduğu anlaşılmış, buna göre bu okullardaki personelin işbirliği içinde "takım çalışması" yapılamayacağı ve rehberlik uygulamalarında başarılı olunamayacaktır. Okullarımızdaki rehberlik uygulamalarının yaygınlaştırılmasının yanında bu hizmetlerin başarısında etkili olabilecek çeşitli etmenler üzerinde ayrıntılı incelemeler yapılmasının zorunlu olduğu sonucuna varılmıştır. Bu amaçla bazı önerilerde bulunulmuştur. Bunlar;

1. Psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaları ülke düzeyinde geliştirilmeli, yaygınlaştırılmalı ve gerekli araç-gereç yardımının yapılması amacı ile Milli Eğitim Bakanlığı ile ilgili birimlerin kapsamı genişletilmeli, buna bağlı olarak da il ve okul düzeyindeki örgütlenmeye ağırlık verilmelidir. Bu alanın ülkemizde meslekleşmesi için, milletlerarası düzeyinde mesleki bir örgüt kurulmalı, psikolojik danışma ve rehberlik mesleğinin standartlarını ve etik kurallarında açıkça belirlenmelidir.

2. Eğitim-öğretim kurumlarındaki tüm personelin halen sahip oldukları rehberlik bilgi, beceri ve anlayışın ortak ve yeterli bir düzeye çıkabilmesi için hertürlü yayım çalışmaları yapılmalı, görev

başındaki yönetici, danışman ve öğretmenlerin yeterli bir anlayış kazanmaları ve eğitim eksikliklerinin giderilmesi için hizmet-içi etkinliklerine daha geniş yer verilmelidir.

3. Ülkemizde okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaların esasını oluşturacak temel hizmetler, her okul kademesine göre ayrı ayrı belirlenmeli, bu hizmetlerde görev alacak yönetici, danışman ve akademik personelin görev ve sorumlulukları, her türlü özlük hakları, statüleri, meslek içinde gelişme, yükselme şartları ayrıntılı olarak belirlenmelidir.

4. Psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki çeşitli uygulamalara bir bütünlük getirmek için, ülkemizin ihtiyaçlarına uygun planlar hazırlanmalı, birbiri ile bağdaşmayan girişim ve uygulamalara engel olunmalıdır.

KAYNAKLAR

- Alkan, Cevat., "Bir Gelişim Süreci Olarak Mesleki ve Teknik Eğitim". Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 5, 1972.
- Baymur, Feriha. Rehberlik. Ankara: Milli Eğitim Basımevi. PAKD. Yayınlar, Yayın No:75/2 Sayı:1 1975.
- Duman, Erengül., "Lise Öğrencilerinin Rehberlik Uzmanlarından Görev Beklentilerine Etki Eden Faktörler". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. 1985.
- Kepçeoğlu, Muharrem., "Orta Dereceli Okullarda Rehberlik Anlayışı". Çoğaltılmamış Doktora Tezi. Ankara: H.Ü. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü. 1978.
- _____, "Okul Rehberlik Uzmanlarının Görevleri: Algılar ve Beklentiler". Çoğaltılmamış Doçentlik Tezi. Ankara: H.Ü. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü. 1978.
- _____, Psikolojik Danışma ve Rehberlik. Ankara: Kadioğlu Matbaası. 1988.
- Kuzgun, Yıldız. Mesleki Rehberlik. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları. 1982.
- _____, Rehberlik Dersi Notu. (Teksir) Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi EFAM. 1987.
- Özdemir, İ.Ethem., "Bazı Değişkenlerin Liselerdeki Öğrenci, Öğretmen, Danışman ve Yöneticilerin Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinden Beklentilerine Etkisi". Konulu Doktora Tezi Çalışması. Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özoğlu, S. Çetin., "Orta Öğretim Düzeyindeki Okullarımızda Rehberlik Hizmetlerinin Gereksinmelerine İlişkin Görüşler ve Bazı Öneriler". Ankara: Eğitim ve Bilim Dergisi. Cilt 2, Sayı:10 1977.
- Solak, Adem., "Psikolojik Danışma Mesleğinin Yasal ve Vektörel Sorunları". İstanbul: Milli Eğitim Dergisi. Sayı: 21-22 1974.
- Tan, Hasan., Psikolojik Yardım İlişkileri: Danışma ve Psikoterapi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.1986.